

www.eme.ro

ERDÉLYI
MÚZEUM-
EGYESÜLET

MAGYAR TUDOMÁNY NAPJA ERDÉLYBEN 5. FÓRUM

2006. NOVEMBER 24–25.

LUCIAN BLAGA EGYETEMI KÖNYVTÁR KONFERENCIATERME
Kolozsvár, Mikó/Clinicilor utca 2. szám

PROGRAMFÜZET

Erdélyi Múzeum-Egyesület

**A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJA
ERDÉLYBEN
5. fóruma**

Kolozsvár, 2006. november 24–25.

**Helyszín: a Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár
konferenciaterme
Kolozsvár, Mikó/Clinicilor utca 2. szám**

Köszöntő

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöksége nevében tisztelettel köszöntöm a Magyar Tudomány Napja Erdélyben c. rendezvényünk minden résztvevőjét. Tudománynapi fórumunkat immár ötödik alkalommal tartjuk Egyesületünk megalapításának 147. évfordulóján. Szokássá vált, hogy az EME nagyrendezvényének minden évben kijelöljük a központi témáját.

Ebben az évben természetesen nem véletlenül esett választásunk az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc erdélyi eseményeire. Egyesületünk nem maradhatott ki abból a nagyszabású rendezvény-sorozatból, amely nemcsak Magyarországon, hanem világszerte a 20. század egyik legnagyobb történelemformáló eseményét, az 1956-os magyar forradalom történetét idézi fel. Az sem véletlen, hogy fórumunk az '56-os forradalom és szabadságharc erdélyi romániai eseményeire helyezi a hangsúlyt. Egyrészt azért, mert itt a magyar forradalom hatása igen erős volt nemcsak a magyarok, de a románok közt is, másrészt mert itt a hatalom megtorló intézkedései is rendkívül szigorúak, túlzóak és kegyetlenek voltak. Ezeknek a kérdéseknek a feltárását és megismerését tűzte napirendjére a mostani fórumunk, hogy méltó módon járuljon hozzá 1956 történeti emlékének ápolásához.

Külön szeretném köszönteni előadóinkat, akik elfogadták felkérésünket, és tanulmányaikkal elősegítik kitűzött célunk megvalósítását.

Egyed Ákos
az EME elnöke

A Fórum központi témája:

Az 1956-os magyarországi forradalom hatása Erdélyben

- 09.30 Megnyitó: Egyed Ákos, az EME elnöke
- 09.40 Hámori József, az MTA alelnöke köszöntője
- 09.50 A Kolozsvári Református Kollégium Énekkarának előadása, vezényel:
Székely Árpád karnagy
- 10.00 Pomogáts Béla, irodalomtörténész (Budapest):
Az 1956-os forradalom és az erdélyi magyar irodalom
- 10.25 Gyarmati György, egyetemi tanár, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, főigazgató (Budapest):
A politikai rendőrség (ÁVH) útja 1956-hoz
- 10.50 Fischer Ferenc, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem (Pécs):
Eurázsia és Magyarország a szuperhatalmak geopolitikai sakkjátszmájában az 1950-es évek közepén
- 11.30 Pál-Antal Sándor, ny. főlevéltáros, Román Országos Levéltár Maros Megyei Igazgatósága (Marosvásárhely):
Megtorlás a Magyar Autonóm Tartományban az 1956-os magyar forradalom után
- 11.55 Dávid Gyula, irodalomtörténész (Kolozsvár):
1956 és az erdélyi fiatalok
- 12.20 Novák Zoltán Csaba, Román Akadémia, Gheorghe Șincai Kutatóintézet (Marosvásárhely):
1956 hatásai a Román Munkáspárt magyarságpolitikájára
- 14.30 Hidvégi Gróf Mikó Imre (1805–1876) emléklapok átnyújtása
- 15.00 Csendes László, kuratóriumi tag, Román Titkosszolgálati Levéltárakat Átvilágító Nemzeti Tanács (Bukarest):
1956-os kutatások a CNSAS-ban
- 15.15 Tófalvi Zoltán, ELTE, Történettudományi Doktori Iskola (Marosvásárhely):
Az 1956-os magyar forradalomhoz kapcsolódó hazaárulási perek

- 15.30 Buzogány Dezső, egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár):
1956-os vallatási jegyzőkönyvek és a református egyház
- 15.45 Vekov Károly, docens, Babeş-Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár):
Kitörési kísérlet. Szoboszlai Aladár és társainak pere
- 16.00 Bura László, irodalomtörténész (Szatmárnémeti):
Az 1956-os magyar forradalom hatása és következményei Szatmár megyében
- 16.15 Vita
- 17.00 Olti Ágoston, ELTE, Történettudományi Doktori Iskola (Madéfalva–Budapest):
Az 1956-os forradalom hatása Romániában. Párt és hadsereg
- 17.15 Lázok Klára, ELTE, Gazdaság- és Társadalomtörténet Doktori Iskola (Marosvásárhely):
A magyar forradalom erdélyi szemszögből
- 17.30 Ioanid Ilona, kutató (Bukarest):
A dunamenti népek és Nagy Imre modernitása
- 17.45 Benkő Levente, kutató (Kolozsvár):
Szólásszabadság – falak között. Magatartásformák 1956 őszén Erdélyben
- 18.00 Vita

REZÜMÉ – ABSTRACTE – ABSTRACT

Dr. Pomogáts Béla, irodalomtörténész (Budapest)
Az 1956-os forradalom és az erdélyi magyar irodalom

Pomogáts Béla,
Revoluția din 1956 și literatura maghiară din Transilvania.

Pomogáts Béla, literary critic (Budapest)
The revolution of 1956 and the Hungarian literature in Transylvania.

* * *

Gyarmati György, egyetemi tanár, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, főigazgató, (Budapest):
A politikai rendőrség (ÁVH) útja 1956-hoz

A Rákosi Mátyás nevéhez kötődő kommunista diktatúra uralmi szerkezetét 1953 nyarán – moszkvai beavatkozás nyomán – részlegesen módosították Magyarországon. A korrekció egyik lépéseként újra visszaintegrálták az addig önálló Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) a Belügyminisztérium szervezet rendjébe. Az ÁVH-t addig irányító – titokban bebörtönzött – Péter Gábor posztjára helyettesét, Piros Lászlót állították. Piros ugyanolyan lakájmentalitással szolgálta ugyan Rákosit, mint elődje, de közben folyamatosan ambicionálta, hogy az ÁVH „visszaszerezze” korábbi súlyát, a pártegyeduralom szervezeti hierarchiájában. Különösen azt követően, hogy 1954 nyaratól ő lett a belügyminiszter is. Piros minisztériumát – más belügyi reszortok rovására is – kizárólagos államvédelmi szervvé igyekezett átformálni, s 1956 nyarára már-már el is érte célját. Ez lett a vesztesége. Amikor ugyanis a magyar pártvezetés – az SZKP 1956. februári XX. kongresszusa nyomán – számot adni kényszerült a justizmordok tömkelegéről, Rákosi mindezeket az ÁVH nyakába igyekezett varrni. Nem is sikertelenül. Így egy olyan helyzet kezdett előállni, hogy a társadalom legkülönbözőbb rétegeiben addig is masszívan gyűlölt erőszakszervezet, az ÁVH mögül addigi „kenyéradó gazdája”, a kommunista pártvezetés is kihátrálni igyekezett. 1956 őszére – a forradalom kitörésének kezdetére – ez a szervezet lett a generális bűnbak, a gyűlölet központi eleme. Miközben a forradalmi követelések tartózkodtak a

rendszerirányító kommunista pártot negligálni, a leghatározottabban követelték az Államvédelmi Hatóság azonnali megszüntetését, felosztatását.

Gyarmati György, profesor universitar, Universitatea din Pécs, director general al Arhivei Naționale al Autorității de Protecție al Securității Statului din Budapesta

Autoritatea de Protecție al Securității Statului și drumul sau către 1956

Structura conducerii dictaturii comuniste reprezentată de numele lui Rákosi Mátyás a fost parțial modificată prin intervenția Moscovei în vara anului 1953. Un aspect al schimbărilor a fost reintegrarea Autorității de Protecție al Securității Statului în structura Ministerului de Interne. Noul șef al acestui organ este Piros László, adjunctul fostului conducător, Péter Gábor care între timp a fost întemnițat în secret. Piros l-a servit umil pe Rákosi Mátyás, ca și predecesorul său, dar între timp se lupta pentru restaurarea puterii pierdute în ierarhia de partid. Acest lucru se accentuează după ce în vara anului 1954 el devine ministrul afacerilor interne. Piros a încercat să transforme ministerul chiar și în detrimentul celorlalte departamente într-un organ de securitate al statului, și aproape că și-a și atins scopul său până în vara anului 1956. Acest succes a condus de fapt la decăderea sa. Când la al XX-lea Congres al Partidului Comunist din URSS conducerea Partidului Comunist din Ungaria și Rákosi au încercat să-o acuze cu exclusivitate pe Autoritatea de Protecție al Securității Statului cu toate crimele comise din motive politice. Și au avut succes. Astfel organul care a fost din ce în ce mai puțin tolerat de majoritatea societății urma să piardă și sprijinul partidului comunist, care până acum a fost stăpânul său, cel dătător de pâine. Până la toamna anului 1956 acest organ a devenit țapul ispășitor pentru tot răul făcut, a devenit centrul urii poporului. Solicitățile revoluției izbucnite nu a avut drept țintă partidul comunist, dar au cerut cu dinadinsul desființarea Autorității de Protecție al Securității Statului.

Gyarmati György, University professor, The Historical Archive of the State Security Services, general director (Budapest)

Hungarian Political Police (ÁVH) on their way to 1956

In the summer of 1953 Soviet influence partly modified the ruling structure of Mátyás Rákosi's communist dictatorship in Hungary. One of the steps in correction was reintegrating the independent State Defence Authority (ÁVH) into the Ministry of Home Affairs. Gábor Péter, the former leader of the ÁVH was secretly imprisoned and László Piros got his

post. Piros served Rákosi as unconditionally as his predecessor did, still, his continual ambition was to give the ÁVH back its previous importance in the hierarchy of the party. In the summer of 1954 he became the Minister of Home Affairs and he tried to change his ministry into an authority that merely served state defence even at the expense of diminishing the importance of other tasks. He had reached his goal by the summer of 1956 and this ruined him. When after the 20th Congress of the Soviet Communist Party in February 1956 the Hungarian party leadership had to give account of all the judicial murders they had committed Rákosi quite successfully tried to make the ÁVH responsible for everything. Thus a new situation came into being. Not only had different layers of society hated the ÁVH, the instrument of oppression but it also started losing the backing of its 'master', the communist party leadership. By the autumn the 1956, the outbreak of the revolution, this authority had become the general scapegoat and the central target of hatred. While the revolutionary demands refrained from neglecting the communist party, the leader of the system, they definitely demanded the immediate termination and disembodiment of the ÁVH.

* * *

**Fischer Ferenc, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem (Pécs):
*Eurázsia és Magyarország a szuperhatalmak geopolitikai sakkjátláján az 1950-es évek közepén***

A magyar történetírás egyáltalán nem tulajdonított jelentőséget a II. világháború utáni amerikai geopolitikai gondolkodás elemzésének, s így különösen N. Spykman geopolitikai nézeteinek, miközben az amerikai geopolitikus „központi magterületről” („Heartland”) és az eurázsiai „peremterületekről” („Rimland”) kifejtett tézisei jelentős mértékben befolyásolták a Fehér Ház konkrét eurázsiai külpolitikai lépéseit az 1950-es években. Az uralkodó amerikai geopolitikai gondolkodásnak megfelelően az európai kontinens belsejében elhelyezkedő Magyarország nem lehetett geostratégiai komponense a Washington számára oly lényeges európai tengeri „peremterületnek”. Washingtonban tengerpart nélküli hazánkra úgy tekintettek, hogy az nem része a „Rimlandnak”, sőt, éppen ellenkezőleg az ország az eurázsiai szovjet impérium, a veszélyes atomhatalommá vált vörös „Heartland” szerves részévé vált. Az 1956-os magyar forradalom a „vörös magterületből” való hősie kitérés kísérletét jelentette, mely azonban teljes mértékben ütközött az eurázsiai „tengeri peremterületekre” koncentráló észak-amerikai geopolitikai felfogással és katonapolitikai

gyakorlattal. Ebből következően „*a magyar forradalom Washington számára már akkor halott volt, amikor még ki sem tört.*” Ismét igaznak bizonyult Napóleon egykoron tett, s azóta már sokszor beigazolódott tétéle, miszerint „*egy állam politikája földrajzában rejlik.*”

Fischer Ferenc, profesor universitar, Universitatea din Pecs (Pecs):

Eurasia și Ungaria în jocul de șah al marilor puteri în anii 1950

Istoriografia maghiară nu acordă mare interes analizării gândirii geopolitice americane după al II-lea Război Mondial, și nici aspectelor gândirii analistului N. Spykman, deși ideile sale despre *spațiile centrale de nucleu* și *spațiile marginale* au influențat puternic în anii 1950 deciziile Casei Albe cu privire la regiunile eurasiatice. Conform gândirii geopolitice americane Ungaria care se situează în centrul continentului european nu poate fi componentă geostrategică a *spațiilor marginale* care erau foarte importante pentru Washington, deoarece nu avea ieșire la mare. Astfel țara noastră fără ieșire la mare devine parte al imperiului sovietic, care devine totodată și un inamic puternic având și bombă atomică. Revoluția din 1956 reprezintă o încercare de evadare din *spațiul central de nucleu sovietic*, dar acest lucru a fost în antiteză completă cu concepția geopolitică și practica beligerantă americană care era concentrată asupra *spațiilor marginale*. Astfel revoluția maghiară a murit înainte de a se izbucni pentru cei din Washington. Astfel se confirmă adevărul lui Napoleon conform căruia politica unui stat constă în așezarea sa geografică.

Fischer Ferenc, University professor, University of Pecs (Pécs):
Eurasia and Hungary in the geopolitical chess game of the superpowers in the middle of the 50's

While Hungarian history writing did not make much account of the analysis of american geopolitical thinking, especially of the geopolitical views of N. Spykman, in the 50's his thesis about eurasian *heartland* and *rimland* influenced remarkably the White House's practical actions in its foreign policy in Eurasia.

According to the dominant American geopolitical thinking, Hungary, being inside the European continent, could not be a geostrategic component of the European *rimland*, which played so important role for Washington. Hungary, having no coast, was not considered by Washington to be a part of the *rimland*. On the contrary, it became an organic part of that Eurasian Soviet Imperium, the red *heartland*, which became dangerous nuclear

power. The Hungarian Revolution in 1956 was a heroic attempt to break out of the *red heartland*, which attempt, however, interfered completely with Nord-American geopolitical thinking and military practice, which focused rather on the Eurasian *rimland*. As a result, „*the Hungarian revolution was already dead for Washington when it broke out*”. Again, as so many times before, Napoleon’s statement, that is „*the policy of a state lies in its geography*” proved to be true.

* * *

Pál-Antal Sándor, ny. főlevéltáros, Maros Megyei Állami Levéltár (Marosvásárhely):

Megtorlás a Magyar Autonóm Tartományban az 1956-os magyar forradalom után

A magyarországi forradalom hatásának semlegesítése, valamint a romániai kommunista rendszer ellenzékének felszámolása érdekében már 1956 októberének utolsó napjaiban országszerte rendkívül súlyos megtorló akció kezdődött. A megtorlás széleskörű letartóztatásokban és politikai jellegű perek megrendezésében nyilvánult meg.

A Magyar Autonóm Tartományban 1956. október 26-a és 1965. december 31-e között mintegy 1100 személy ellen indítottak bűnvádi vizsgálatot. Ezek közül 826 személyt állítottak bíróság elé, és ítélték sok évi börtönbüntetésre. Többségüket rendszerellenes tevékenység miatt, másokat a kollektivizálás akadályozásáért, tiltott vallásgyakorlásért, szabotázs akciókért és egyéb vádak alapján börtönözték be. Az esetek 46%-ánál (380 személy) a vádiratokban tételesen is szerepel az 1956-os magyar forradalom és szabadságharcra kapcsolatos „ellenforradalmi” megnyilvánulás. Ezek közül egy páran részt vettek a magyarországi eseményekben, mások a „népi demokratikus rendszer elleni cselekedet” követtek el, ellenezték a társas- vagy kollektív gazdaságok megalakítását, vagy terrorcselekedeteket szándékoztak elkövetni.

Az elítéltek egyharmada értelmiségi volt, egyharmada munkás és kisiparos, a többi földműves. Az értelmiségiek között sok a műszaki, a lelkész és a tanuló.

Pál-Antal Sándor, arhivist șef pens., Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș (Târgu Mureș):

Represiunea în Regiunea Autonomă Maghiară după revoluția ungară din anul 1956

În vederea anihilării influenței revoluției din Ungaria, cât și a lichidării opoziției regimului comunist din România în ultimele zile ale lunii octombrie 1956 începe o acțiune de reprimare deosebit de gravă, extinsă pe întreagă țară. Reprimarea se concretizată în arestări pe scară largă și organizarea de procese penale cu caracter politic.

În regiunea Autonomă Maghiară în perioada dintre 26 octombrie 1956 și 31 decembrie 1956 au fost efectuate arestări masive, fiind pornite anchete penale împotriva a peste 1100 de persoane. Dintre aceștia au fost trimiși în judecată și condamnați la ani grei de temniță 826 de persoane. Majoritatea au fost judecați pentru „uneltire împotriva regimului de democrație populară”, alții pentru împiedicarea colectivizării, pentru practicarea cultelor interzise, pentru acțiuni de sabotaj și altele. În cazul a 380 de persoane, ceea ce reprezintă 46% din totalul celor judecați pe motive politice, în actele de acuzare figurează concret legătura, într-un fel sau altul, cu „contrarevoluția” din Ungaria. Dintre aceștia unii au luat parte personal în revoluție, alții au săvârșit delict de „uneltire împotriva regimului de democrație populară” din țară, s-au împotrivit organizării gospodăriilor colective, ori au intenționat să declanșeze acțiuni teroriste.

O treime a condamnaților erau intelectuali, o altă treime muncitori și mici meseriași, restul agricultori (gospodari). Dintre intelectuali sunt mulți tehnicieni, preoți și elevi-studenți.

Pal-Antal Sandor, retired archivist, The Archive of the County of Mures (Targu Mures):

Retributive actions in the Hungarian Autonomous Region after the Hungarian Revolution of 1956.

For the annihilation of the effects of the Hungarian Revolution of 1956, the Romanian Communist Party at the end of October 1956 started heavy retributive actions in the whole country. The retaliation meant political trials and arrestments based on political motifs.

In the Hungarian Autonomous Region in the period between 26th of October 1956 and 31st of December 1956 there had been started trials against 1100 persons. From these people 826 were sentenced for many years of prison. The majority was accused with activity against the regime, others with the obstruction of the collectivization, religious activity,

sabotage and other charges. In 46% of these cases (380 persons) amongst the charges one could find counter-revolutionary activity and collaboration with the Hungarian revolution. Some of them participated in the revolutionary movements, others committed acts against the „people’s democratic regime”, or tried to commit terrorist acts. One third of the sentenced were intellectuals, one third workers and industrials and one third were peasants. Among the intellectuals there were many priests, engineers and students.

* * *

Dávid Gyula, irodalomtörténész (Kolozsvár):
A 1956 és az erdélyi fiatalok

Minden forradalomnak az ifjúság az „élcsapata”. Ők a legfogékonyabbak az új eszmékre, s a legelszántabbak, amikor azokért ki kell állni. Nem volt ez másként 1956-ban, a Magyar Forradalom napjaiban, amelynek eszméi iránt Erdélyben is a fiatalság volt a legfogékonyabb.

Előadásomban azokat az erdélyi 56-os mozgalmakat-szerveződések veszem számba, amelyeknek az egyetemi és középiskolás ifjúság volt a meghatározó ereje: a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem és a Protestáns Teológia ifjúságának, néhány középiskola diákjainak magatartását, majd azokat a szervezeteket, amelyek - már a forradalom leverése után, de kétségtelenül annak szellemi, ösztönző hatására – 1957–1965-ben jöttek létre (EMISZ, SZIT, SZVISZ, a temesvári Bíbor Banda, a gyergyói Fekete Kéz és a Galócási csoport), s amelyeknek résztvevői sorra megjárták Románia börtöneit.

Nem csupán lexikális számbavétel a célja ennek az előadásnak, hanem e csoportok célkitűzésein keresztül a Magyar Forradalom későbbi évekre is kiható erdélyi hatásának felmérése.

David Gyula, critic literar (Cluj-Napoca):
1956 și tinerimea din Transilvania

Fiecare revoluție are ca conducători tinerimea. Tinerii sunt cei mai receptivi pentru noile idei, ei sunt cei mai hotărâți, când trebuie să lupte pentru aceste idei. Așa s-a întâmplat și în 1956, în revoluția maghiară, totodată și în Transilvania tinerii au fost cei mai deschiși către ideile revoluționare.

În prelegerea mea aș vrea să prezint atitudinea tinerimii de la Universitatea Bolyai și Teologia Protestantă, liceenilor din câteva licee,

după aceasta aş vorbi despre câteva mişcări-organizaţii care s-au constituit în perioada 1957-1965 sub influenţa ideilor revoluţiei şi ai căror conducători au fost tinerii, conducători care din cauza activităţii lor au trecut prin închisorile României: de ex. EMISZ; SZIT: SZVISZ; Bîbor Banda din Timişoara, Fekete Kéz din Gheorghieni şi grupul din Gălăuţaş.

Această prelegere nu vrea să fie numai o enumerare al organizaţiilor, ci doreşte să arate efectele revoluţiei maghiare asupra gândirii din Transilvania.

David Gyula, literary critic (Cluj):
1956 and the Transylvanian youth

The youth is always the leader of any revolution in the World. It is the most receptive for the new ideas and is the most devoted when it must defend these ideas. This was the situation also in 1956 in Hungary. In Transylvania as well young people were the most receptive for the ideas of the Hungarian Revolution.

In my discourse I will present the attitude of university and high-school students in this period of time (Bolyai University, Protestant Theological Institute, both from Cluj-Napoca), and afterwards some of the organizations and movements coming into being in the period 1957-1965 highly influenced by the Hungarian Revolution, and whose leaders, young people, due to their activity endured many years of prison in various Romanian jails. For instance (EMISZ; SZIT: SZVISZ; Bîbor Banda from Timişoara, Fekete Kéz from Gheorghieni and the Group from Gălăuţaş.)

I want not only to enumerate these organizations, but I also want to show the effects of the Hungarian Revolution on the Transylvanian thinking.

* * *

**Novák Zoltán Csaba, Román Akademia, Gheorghe Şincai
Kutatóintézet (Marosvásárhely):**
1956 hatásai a Román Munkáspárt magyarságpolitikájára

A román állam- és nemzetépítés és a Romániában élő nemzeti kisebbségek kapcsolata a II. világháború befejezése és a kommunista hatalomátvétel után többször is ártértelődött. Az 1956-os magyarországi forradalom és annak erdélyi hatásai fontos tényezőként hatottak az erdélyi magyarság megítélésében. Az 1956 és 1959 közötti három esztendő gyökeres fordulatot hozott a romániai kommunista rendszer történetében,

belső működésében és külső mozgásterében egyaránt. 1956 után a román pártvezetés azt a következtetést vonta le, hogy Romániában a magyar kérdés nemzetbiztonsági kérdés is egyben. Következésképp a Román Munkáspárt az ötvenes évek végétől egy sor olyan intézkedést vezetett be, amelyekkel nagymértékben megnyirbálta az erdélyi magyarság jogköreit. Az 1952 utáni sztálini integrációs modellt felváltotta a megszorítások időszaka. Ide sorolhatók, többek között, a forradalommal tényleg szimpatizáló személyek vagy csoportok elleni lépések mellett, a nemzetiségi iskolák beolvasztása a román tannyelvű intézményekbe, a magyar kulturális intézmények jogkörének csorbítása, a Magyar Autonóm Tartomány területi átalakítása és etnikai „felhígítása” 1960. decemberében, a Bolyai Egyetem megszüntetésének bejelentése 1959. februárjában.

Novák Zoltán Csaba, Academia Română, Institutul de Cercetare Gheorghe Șincai (Târgu Mureș):

Efectele revoluției maghiare din 1956 asupra politicii Partidului Muncitoresc Român față de minoritatea maghiară

După terminarea celui de al doilea război mondial, din anumite motive interne și externe, relația dintre statul român și minoritățile naționale din țară s-au schimbat de mai multe ori. Revoluția din 1956 din Ungaria și efectele sale în Transilvania constituie un factor decisiv în privința evoluției politicii Partidului Muncitoresc față de minoritatea maghiară din România. Perioada dintre 1956-1959 a adus schimbări majore în istoria regimului comunist din România, atât în cea ce privește mecanismele interioare cât și în relațiile sale în interiorul taberei socialiste. După 1956 conducerea de partid a tras concluzia că în România problema maghiarilor este de fapt și o problemă de siguranță națională. Ca urmare PMR începând de la sfârșitul anilor cincizeci a introdus o serie de măsuri care au restrâns vizibil drepturile comunității maghiare din România. Etapa de tip „integrare stalinistă” începută din 1952 a fost urmată de perioada restricțiilor. Ca prim pas conducerea de partid și Securitatea au luat măsuri drastice împotriva persoanelor și grupurilor care simpatizau într-un fel cu revoluția din Ungaria. Aceste represalii au fost urmate de alte măsuri ca: desființarea școlilor cu predare exclusivă în limba maghiară, restricțiile împotriva instituțiilor maghiare, restructurarea Regiunii Autonome Maghiare cu schimbarea procentajelor etnice în 1960 sau desființarea Universității Bolyai din Cluj în februarie 1959.

**Novák Zoltán Csaba, Romanian Academy of Science, Gheorghe
Sincai Research Institute (Targu-Mures):**

The impact of 1956 on the minority policy of Romania

After the 2nd World War the relationship between the national minorities living in Romania and the state- and nation building policy has been reevaluated many times especially after the communists gained the power. The Hungarian revolution in 1956 and its effects on the Hungarians living in Transylvania had very important influence in the evaluation of this minority. The years between 1956 and 1959 meant an important change in the history of the Romanian communist regime, its inner and external leeway. After 1956 the leadership of the Romanian Labor Party considered that the problematic of the Hungarian minority is also a matter of national security. As a consequence the party issued a series of actions which diminished the rights of Hungarians living on the territory of Romania. After 1952 the integrating model of Stalin was substituted by the period of restrictions. Some of these restrictive actions: the fight against those who sympathized with the Hungarian Revolution, the imbedding of the Hungarian minority schools in the Romanian education, the diminishing of the rights of cultural organizations, the territorial changes inside the Hungarian Autonomous Region followed by a strong ethnical homogenization through a mixing process especially in 1960. In 1959 the Bolyai University was announced to be shut.

* * *

**Csendes László, kuratóriumi tag, Román Titkosszolgálati
Levéltárakat Átvilágító Nemzeti Tanács, (Bukarest):**

1956-os kutatások a CNSAS-ban

**Csendes László, membru al curatoriului, Archiva CNSAS
(București)**

Cercetări cu privire la 1956 la Arhiva CNSAS

**Csendes László, member of the curatory, the Archives of the
National Committee for the Study of the Archives of the Secret
Security Services (Bucurest)**

***The researches related to 1956 in the Archive of the National
Committee for the Study of the Archives of the Secret Security Services***

* * *

**Tófalvi Zoltán, ELTE, Történettudományi Doktori Iskola
(Marosvásárhely):**

Az 1956-os magyar forradalomhoz kapcsolódó hazaárulási perek

A legújabb levéltári adatok és kutatások fényében egyértelműen bizonyítható: az 1956-os magyar forradalomnak az erdélyi magyarság körében volt a legnagyobb hatása és visszhangja. A retorzió, a megtorlás is – számarányait tekintve – az erdélyi magyarság körében volt a legnagyobb. Az is egyértelműen bizonyítható, hogy a magyarokat érintő politikai perekben az átlagosnál súlyosabb ítéleteket hoztak. A magyarok elítélésében a tordai származású szabóból lett „hadbíró őrnagy”, Macskási Pál, 1956 hóhéra jeleskedett. Ő mondta ki a halálos ítéleteket.

A letartóztatási hullám 1956. október 25-én kezdődött – Balázs Imre és Timován Vid képzőművész hallgatók letartóztatásával –, és 1966-ban fejeződött be, ugyanis a galócási-salamási, Török József vezette csoportot 1956-os tevékenységükért 1966-ban ítélték el.

A részletes és használható adatok szerint a legkeményebb időszakot az 1957–1958-as esztendő jelentette. 1958-ban 4083 politikai jellegű ítéletre került sor. Ebben az esztendőben – 1958. szeptember 1-jén végezték ki a Szoboszlai Aladár római katolikus pap nevével fémjelzett per tíz, az érmihályfalvi csoport perének két halálra ítéltjét - 1958. december 2-án. 1957. június 27-én végezték ki a borgóprundi katonai lázadási kísérlet szervezetőjét és vezetőjét: Teodor Margineanu tüzérhadnagyot. 1959. április 20-án végezték ki Szígyártó Domokos ozsdolai molnárt, aki kétszer rálőtt a basáskodó helyi párttitkára, Boros Lajosra.

Az 1956-os magyar forradalomhoz öt hazaárulási per kapcsolódik: a Szoboszlai Aladár vezette, a magyar-román, illetve osztrák konföderációt, többpártrendszer meghirdető szervezkedési kísérlet – amelyben a magyarok mellett nagy számban románok, köztük egy ortodox pap, sőt szászok is részt vettek –, az erdélyi magyarság jogsérelmeit összegző ENSZ-memorandum, az érmelléki csoport pere, a Fodor Pál vasúti mérnök nevével fémjelzett per, amelynek képviselői az erdélyi kérdés megoldását a román-magyar lakosságcserében látták, és végül a Teodor Margineanu hadnagy által szervezett lázadási kísérlet, amelynek célja: a magyar forradalom hatására a szamosújvári börtönben őrzött politikai foglyok szabadon bocsátása és országos lázadás kirobbantása.

Az említett perek vádlottjait hazaárulás vádjával ítélték el. Az érmelléki per különlegessége abban áll, hogy a rendkívül súlyos ítéleteket – két halálos, tizenhárom életfogytiglani, a többieket 5-25 év közötti kényszermunkára ítélték – részben a Debrecenben, Miskolcon a kádári hatóságok által kihallgatott magyar állampolgárok vallomásai alapján

hozták meg. Adatunk van, hogy ebben a perben Tito titkos rendőrsége is hónapokon át vallatott erdélyi származású, Délvidéken szolgáló református lelkész.

Az 1956-os magyar forradalomhoz kapcsolódó romániai hazaárulási perek mindenikének önálló, legépelt formában ránkmaradt programja, stratégiai és taktikai elképzelése volt. Négy per sajátossága, hogy a program megvalósításához Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspöktől kértek tanácsot, eligazítást.

A hazaárulási perek egy része a mai napig nem évült el! Dr. Dobai István kolozsvári nemzetközi jogászt, az ENSZ-memorandum szerzőjét a mai napig nem rehabilitálták, egy fityinget sem kap a börtönben eltöltött hét esztendőért. Jelképesen: az életfogytiglani ítélet bármikor végrehajtható!

Tófalvi Zoltán, Universitatea ELTE, Budapesta, Școala doctorală de științe istorice (Targu Mures):

Revoluția din Ungaria din 1956 și procesele de concepție în Transilvania (Targu Mures)

Conform noilor date și cercetări este clar că revoluția maghiară din 1956 a avut cel mai mare efect asupra maghiarilor din Transilvania. Represiunea a fost cea mai mare în rândul maghiarilor din România. Este ușor de dovedit că în procesele cu inculpați maghiari s-au dat sentințe mai grave. În condamnarea maghiarilor cel mai important rol a avut „călăul” anului 1956, Macskási Pál un croitor din Turda ajuns judecător al curții marțiale. El a fost cel care a pronunțat sentințele de moarte.

Arestările au început la 25 octombrie 1956 cu arestarea studenților de artă Balázs Imre și Tirnovan Vid, și s-a terminat în 1966, deoarece Grupul din Gălăuțaș condus de Török József a fost condamnat în acest an pentru activitatea sa.

Conform celor mai sigure surse perioada cea mai grea a fost între 1957 și 1958. În 1958 s-au dat 4083 de sentințe cu caracter politic. La data de 1 septembrie 1958 au fost executați 10 din grupul condus de preotul romano-catolic Szoboszlai Aladár, iar la data de 2 decembrie 1958 două persoane din procesul cunoscut sub numele de procesul de la Valea lui Mihai. La data de 27 iunie l-au executat pe lt. Teodor Mărgineanu, conducătorul răscoalei militare din Prundu Bârgăului. La data de 20 aprilie l-au executat pe Szigyartó Domokos morarul din Ojdula, care de două ori a tras în secretarul de partid, Boros Lajos care domnea prin localitate.

Au fost 5 procese de înaltă trădare: tentativa lui Szoboszlai Aladár și grupul său, care au vrut o confederație maghiaro-româno-austriacă și pluripartidism, la această mișcare au participat și români și sași, printre care

un preot ortodox, memorandumul ONU, care înșiră îngrădirea drepturilor minorității maghiare, procesul cunoscut sub numele de procesul de la Valea lui Mihai, și tentativa locotenentului Teodor Mărgineanu care a vrut ca în spiritul revoluției maghiare să organizeze o răscoală în închisoarea din Gherla, să elibereze deținuții politici, și după aceea să izbucnească o răscoală în toată țara.

Inculpații acestor procese au fost condamnați pentru acuzația de înaltă trădare. Procesul de la Valea lui Mihai -în care s-au dat două sentințe de moarte, 13 de închisoare pe viață și mai multe de muncă forțată între 5-25 ani –este interesant și datorită faptului că sentințele s-au dat pe baza mărturiilor unor cetățeni maghiari interogați de regimul Kádár la Debrecen și Miskolc. Avem date conform cărora și poliția secretă a lui Tito a interogat forțat pe un preot reformat din Transilvania care trăia pe teritoriul Yugoslaviei.

Fiecare dintre aceste procese are o documentație scrisă, care arată o strategie, un program și o concepție precisă. În patru dintre aceste procese este comun detaliul că pentru luarea deciziei și îndeplinirea programului au cerut sfatul episcopului Marton Aron, episcop romano-catolic la Alba Iulia.

Procesele de concepție nu s-au prescris încă. De exemplu juristul de drept internațional Dr. Dobai István încă nu a fost reabilitat și nu a primit nici un ban drept despăgubire pentru cei șapte ani petrecuți în închisoare. Simbolic vorbind s-ar zice că pedeapsa poate fi executată oricând.

Tófalvi Zoltán, Eotvos Lorand University, Budapest, Doctoral School of History (Targu Mures):

The treason trials related to the revolution of 1956

The latest archives and research data squarely show us that the biggest response and impact of the 1956 Hungarian Revolution was on Hungarians from Transylvania .

The judgement for solidarity with the Hungarian Revolution was the highest in number among Hungarians from Transylvania .

It can be also proved that the Hungarians got stricter judgement during political litigations. Executioner Pal Macskasi, who first was a tailor, then got the title of “martial major” in 1956, pronounced most of the capital sentences.

First they arrested the two students Balázs Imre és Tirnován on October 25th 1956. The arrestment lasted until 1966, ending with the arrestment of the group from Galoc-Salamasi lead by Török József.

According to the detailed and usable datas the toughest period was between 1957 and 1958. In 1958 there were 4083 political judgements. On

September 1 1958 executed 10 persons sentenced to death – they belonged to the group from Érmihályfalva.

It can be linked five capital treason trials to the Hungarian Revolution. The speciality of the trail from Érmellék is that the judgements were pronounced by Hungarian citizens who were interrogated by the Kádár authorities at Debrecen and Miskolc.

One part of the capital treason trials didn't lapse till nowadays. The international jurist, Dobai István, who was the author of the United Nation's memorandum, hasn't been rehabilitated yet. Allegorically, it can be said that anytime the perpetual judgement can be executed.

* * *

Buzogány Dezső, egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, (Kolozsvár):

1956-os vallatási jegyzőkönyvek és a református egyház

A két forrásból származó dossziék feldolgozása olyan részletkérdéseket hoz nyilvánosságra, amelyekről eddig nem volt tudása sem a történet-, sem az egyháztörténetkutatásnak. A források: 1. a bukaresti CNSAS levéltára, 2. a marosvásárhelyi állami levéltárban található katonai törvényszék irattára. Az előbbi forrásból származik a Bethanista mozgalom felgöngyölésének teljes iratanyaga és a Csiha-ügy. A kettő közül csak az utóbbinak volt közvetlen köze az '56-os eseményekhez, amennyiben Csiha közössége kifejezetten politikai célokat követett egy esetleges nyugati intervenció folytán Erdély önállósága tekintetében. A Bethania mozgalom szigorúan belső egyházi ügy volt, amely viszont nem kerülte el az államhatalom figyelmét, amennyiben önálló és független szervezkedés volt, és az '56-os események kapóra jöttek az egyesület felszámolására. Továbbá a marosvásárhelyi katonai törvényszék több olyan, egyháztól teljesen független dossziét is őriz, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az '56-os eseményekhez, ezek rövid és sommás bemutatása is témája jelen dolgozatnak.

Buzogány Dezső, profesor universitar Universitatea „Babeş-Bolyai” (Cluj-Napoca):

Procesele verbale de interogare din 1956 și Biserica Reformată

Prelucrarea materialelor provenite din cele două surse ne arată aspecte și detalii necunoscute până acum și istoriografiile și istoriografiile bisericilor. Aceste două surse sunt arhivele CNSAS din București și

arhivele Curții Marțiale din Târgu-Mureș. Prima sursă ne oferă dosarele mișcării Bethanice și procesului Csiha. Numai aceasta din urmă avea legătură directă cu evenimentele din Ungaria din 1956: grupul lui Csiha avea ca scop lupta pentru independența Transilvaniei în cazul unei intervenții Occidentului, deci urmărirea scop politic. Mișcarea Bethanică era o mișcare strict eclesiastică, dar fiind una independentă puterea a considerat că este mai bine să anihileze această mișcare și 1956 a fost o ocazie bună în această privință. Arhivele Curții Marțiale din Târgu-Mureș păstrează și alte dosare care nu au legătură cu Biserica. Scopul lucrării mele este și prezentarea acestora.

Buzogány Dezső, university professor, Babes-Bolyai University (Cluj):

Minutes of interrogation of 1956 and the reformed church

The analysis of the documents coming from the two sources show us some aspects and details unknown till now both to the historiography and to the church-historiography. The sources are: the archive of the National Committee for the Study of the Archives of the Secret Security Services (CNSAS) and the archives of the Court Martial of Târgu-Mureș. The first source gives us the whole documentation of the Bethanist movement and of the Csiha Trial. Only the latter is related directly to the Hungarian Revolution of 1956, because the community of Csiha followed political scopes: to gain the independence of Transylvania in the case of an occidental intervention. The Bethanist Movement was a strictly church-oriented movement, but could not be omitted by the State because of the fact that it was an independent movement and the Hungarian revolution was a good occasion to dismiss it. The Court Martial of Târgu-Mureș keeps records of some other trials connected to the Hungarian events of 1956, but which are independent of the church. My aim is to speak also of them.

* * *

Vekov Károly, docens, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, (Kolozsvár):

Kitörési kísérlet. Szoboszlay Aladár és társainak pere

Az ítéletek és az elítéltek számát, nemkülönben céljait és kiterjedését tekintve a Szoboszlay-per az egyik legjelentősebb 1956-os forradalommal kapcsolatba hozható kirakat-per Romániában.

Szoboszlay Aladár és társai az élet minden területét átszövő és elviselhetetlen kommunista diktatúrával szemben próbálnak meg szervezkedni és az 1950-es évek közepén megkezdődő viszonylagos enyhülés feltételei között létrehozzák a Keresztény Dolgozók Pártját, kidolgozva annak, harmadikutasnak minősíthető programját is. Ez a párt az eredeti elképzelés szerint akkor lépett volna színre, amikor megteremtődtek volna a többpártrendszer feltételei Romániában. Szoboszlay elképzelése szerint egy hasonló elvek szerint működő és azonos programú pártot kellett volna bejegyeztetni Magyarországon is, amint erre lehetőség adódott volna. A magyar-román együttműködés nem csak a párt keretében kellett volna megvalósuljon a vegyes tagság révén, hanem egy magyar-román konföderáció létrehozásában is.

E két fő vádpont mellett egy állítólag tervezett – valójában inkább csak mint elképzelés létező – államszín, illetve az 1956-os magyarországi események kapcsán felgyorsuló szervezkedés volt Szoboszlay Aladár és társainak fő bűne, amiért őt és másik kilenc társát halálra, másokat pedig sok-sok évi börtönre ítélték.

Vekov Károly, conferențiar, Universitatea „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca):

Procesul political lui Aladár Szoboszlay

Procesul politic legat de numele lui Aladár Szoboszlay este unul din cele mai mai însemnate procese politice pornite în România în urma revoluției din Ungaria. Sub influența procesului de destindere de la mijlocul anilor 50 și ca o alternativă la regimul dictatorial comunist atotputernic, Szoboszlay și tovarășii săi înființează Partidul Muncitoresc Creștin, cu un program diferit de cele două regimuri fundamentale existente. Un partid cu un program identic urma să fie înființat și în Ungaria. Partidul și-ar fi început activitatea doar atunci când s-ar fi renunțat la regimul monopartit. Colaborarea maghiaro-română urma să se realizeze nu numai prin aceea că partidul urma să aibă membri maghiari și români, dar în perspectivă prin realizarea unei confederații maghiaro-române.

Pe lângă aceste două obiective, vina cea mare invocată în proces a fost o așa zisă încercare de lovitură de stat, preconizatăse pare că doar ca o intenție, în august 1956, respectiv activitatea organizatorică intensă desfășurată de Szoboszlay și camarazii săi paralel cu revoluția din Ungaria în speranța declanșării unei mișcări populare asemănătoare și în România.

Vekov Károly, senior lecturer, Babes-Bolyai University (Cluj-Napoca):

An attempt of sally. The political trial of Szoboszlay Aladár

The Szoboszlay conception trial connected to the events of 1956 was the most important political trial in Romania regarding the number of sentences and those who were sentenced.

Szoboszlay Aladár and his companions in the middle of the 1950's due to the diminished restrictions tried to organize themselves against the dictatorial regime entering almost every domain and scene of life. They constitute the Christian Labor Party and put down its fare dodger program. This party would have come to the political scene immediately after the constitution of the conditions for a multi-party system. He thought that it would have been useful to fund a similar party in Hungary when it was possible. The collaboration between Hungarians and Romanians would have happened not only through a mixed membership of the party but as well through the ideal of a Romanian-Hungarian confederation.

Besides this charge Szoboszlay and his companions were accused of a potential coup d'état, and of organizing in the spirit of the Hungarian revolution. Szoboszlay and other nine persons were sentenced to death, the rest of them to many years of prison.

* * *

Bura László, irodalomtörténész (Szatmárnémeti):

Az 1956-os magyar forradalom hatása és következményei Szatmár megyében

A tanulmány számba veszi a korabeli bírósági gyakorlat szerint „politikai” minősítéssel 1956 – 1964 között Szatmár megyében letartóztatottakat, elítélteket, akik valamilyen vonatkozásban kapcsolatba kerültek a magyar forradalommal, avagy annak ürügyén az egész társadalomra kiterjedő megtorlási kampány áldozataivá váltak. A források, a kutatás és feldolgozás módszerének ismertetését követően bemutatja a romániai Szatmár megyét (földrajzi helyzetét, lakosságát, kapcsolatait), majd a román kormány és a kommunista hatóságok (1944–1956 közötti) elnyomó intézkedéseit. Vázolja az 1956-os lengyelországi események, illetőleg a magyarországi közhangulatban 1956 nyarán tapasztalható változások hatását a romániai politikai légkörre. A három időszakba – 1956–1959, 1960–1964, az 1964 utáni – csoportosított bebörtönzéseket: két csoportba osztva veszi számba: 1.) A megye területén kifejtett

tevékenységük, illetve 2.) Erdély más területeihez kötődő tevékenységük kapcsán bebörtönöztek. Foglalkozik a perek jogi / jogszolgáltatási vonatkozásaival, a vizsgálati fogság körülményeivel, a büntetések végrehajtásának színtereivel. Az adattár névcikkei tömören közlik az elítéltek letartóztatására, ítéletére, a büntetés kitöltésének színhelyeire, szabadulásukra vonatkozó legfontosabb adatokat.

**Bura László, critic literar (Satu Mare):
Impactul revoluției din 1956 asupra județului Satu Mare**

Prelegerea vrea să prezinte procesele de concepție din perioada 1956-1964 din județul Satu Mare, precum și detalii despre inculpații, condamnații acestor procese care au avut relație cu revoluția maghiară, sau au devenit pur și simplu victime ale represiunilor care au chinuit aproape toată societatea de atunci. Sursele după prezentarea metodelor cercetării arată detalii despre județul Satu Mare (situația geografică, populația, relațiile sale), iar după aceasta prezintă represiunile guvernului român și autorităților comuniste în perioada 1944-1956. Schițează impactul evenimentelor din Polonia și atmosferei din Ungaria în vara anului 1956 asupra vieții politice din România. Prezintă în două grupe arestările efectuate în trei etape (1956-1959, 1960-1964, și după 1964): 1. arestările pe teritoriului județului Satu Mare. 2. arestările pe alte teritorii. Prezintă aspectele juridice ale proceselor, condițiile de viață ale deținuților. Sursele conțin datele deținuților și unele amănunte despre executarea pedepselor, condițiile eliberării.

**Bura László, literary critic (Satu-Mare):
The impact and consequences of the Hungarian revolution of 1956 in Satu Mare county**

The study enumerates the people arrested and convicted on political grounds in Satu Mare county between 1956-1964, according to the judicial practice of the time. They were in a way or other in contacts with the Hungarian revolution, or on this pretext became victims of the retaliation campaign covering the whole society. Following the presentation of the sources, as well as the research and processing methods, the work describes Satu Mare county, Romania, (its geographical position, population, connections) as well as the oppressive measures taken by the Romanian government and the communist authorities (between 1944–1956). The study outlines the effects of the Polish events in 1956 and those of the changes in the Hungarian public feeling experienced during the summer of 1956 on the Romanian political atmosphere. The string of imprisonments

grouped into three periods – 1956-1959; 1960-1964; the people observed after 1964 - are dealt with in two groups: 1). Their activities carried out on the territory of the county 2). Those condemned for activities connected to other territories of Transylvania. The work focuses on the legal / jurisdictional connections of the court cases, on the imprisonment conditions during examination, and on the scenes of law enforcement. The name entries of the database contain concisely the most important data about the arrest and sentence of the condemned, the localities of serving the sentences, and the release from prison.

* * *

Olti Ágoston, ELTE, Történettudományi Doktori Iskola (Budapest):

Az 1956-os forradalom hatása Romániában. Párt és hadsereg

Az 1956-os forradalom elemzésekor két szint figyelembevételével kell meghatározzuk értelmezési kereteinket. Nem tekinthetünk el a hidegháború által meghatározott bipoláris világban az 56-os forradalom után elindult folyamatok elemzésétől, sem a kommunista blokkban az egyes pártokon belül kiváltott válaszreakcióktól.

Előadásomban a forradalomnak a két román hatalmi központra, a Hadseregre és a Pártra kifejtett hatását elemzem. A hadsereg azért került érdeklődésem középpontjába, mert a párt vezetői (a Securitate mellett) nagymértékben erre az intézményre számítottak a romániai események eszkalálódása esetén, másrészt tíz évvel a rendszerváltás után is potenciális veszélyforrásnak tekintették, ezért fokozott megfigyelés alatt tartották a forradalom napjaiban. A hadseregen belüli hangulat felmérésére a legjobb forrást a Hadsereg Politikai Osztályának (DSPA) a hadügyminiszter fele készített jelentései szolgáltatják.

A Párt esetében a forradalom és a stabilizációban való részvétel megerősítette a Gheorghe Gheorghiu Dej-vonalat, megtörte azokat a folyamatokat, amelyek a XX. kongresszus után indultak el.

Olti Ágoston, Universitatea Eötvös Loránd, Budapesta, Școala doctorală de științe sociale (Budapest):

Impactul Revoluției din 1956 în România. Partidul și armata

Impactul Revoluției din 1956 în România. Partidul și armata

În studierea evenimentelor legate de Revoluția din 1956 cadrul de analiză trebuie definit având în vedere două aspecte: pe de o parte analiza

proceselor post-revoluționare într-o lume definită ca bipolară după războiul rece, pe de altă parte reacțiile în cadrul partidelor din blocul comunist.

În prelegerea mea voi analiza impactul revoluției asupra celor două centre de putere ale României din aceea perioadă, respectiv Armata și Partidul.

Problematika armatei a ajuns în miezul preocupării mele deoarece conducătorii partidului (pe lângă Securitate) s-au bazat în mare măsură pe această instituție în cazul escaladării evenimentelor din România, însă o considerau chiar și după zece ani după instaurarea regimului comunist ca potențială sursă de pericol, de aceea în zilele revoluției au ținut-o permanent sub supraveghere. Pentru descrierea atmosferei din cadrul armatei sursa cea mai elocventă o constituie rapoartele întocmite de direcția politică a Armatei (DSPA) către ministrul apărării.

În ceea ce privește Partidul, implicarea acestuia în evenimentele legate de revoluție și participarea acestuia în stabilizarea situației, a întărit poziția liniei politice reprezentate de Gheorghe Gheorghiu Dej și a pus capăt proceselor începute după al XX-lea Congres.

Olti Ágoston, Eotvos Lorand University, Budapest, Doctoral School of History (Budapest):

The impact of the 1956 Hungarian Revolution in Romania. The Communist Party and the Army

While studying the 1956 Hungarian Revolution, the frame for analysis should be defined taking into consideration two aspects: on one hand the analysis of the post-revolutionary processes in a world defined as bipolar after the cold war, on the other hand the reactions of parties in the block of communist countries.

In my presentation I will analyze the impact of the Hungarian Revolution on the two centres of power in the Romania of that period, i.e. the Army and the Communist Party.

The issue of the Army's role in this context came into the centre of my preoccupations for its contradictory position: the leaders of the Party were counting on this institution (beside the 'Securitate') to a great extent in view of a possible escalation of events in Romania, however they considered it a possible source of danger even at that time, after ten years after the installation of the communist regime, that is why they were keeping it under permanent surveillance during the days of the Revolution. For the description of the atmosphere reigning in the Army a most relevant source is constituted by the reports of the political department of the Army (DSPA) laid down for the minister of Armed Forces.

As far as the Communist Party is concerned, its role played in the events related to the Revolution and its participation in the stabilization of the situation, enforced the political line represented by Gheorghe Gheorghiu Dej and also ended the processes begun after the XXth Congress.

* * *

Lázok Klára, ELTE, Gazdaság- és Társadalomtörténet Doktori Iskola, (Marosvásárhely):

A magyar forradalom erdélyi szemszögből

1956 közvetett és közvetlen hatásai Erdélyben nemcsak a kutatók, de immár a nagyközönség számára is ismertek. Feldolgozásra kerültek az erdélyi ügyek peranyagai, több interjúkötet készült az érintettek megszólaltatásával, sőt a budapesti 56-os Intézet Interjútárának munkatársai is számos anyagot készítettek.

Előadásom azt próbálja körbejárni az említett – oral history és levéltári – források alapján, hogy milyen elképzelésekkel rendelkeztek ezek az erdélyi résztvevők a magyarországi forradalomról, az ebben résztvevő csoportokról, személyiségekről, és mennyiben tér el ez a kép az események tényleges, önmagukról nyújtott reflexiójától.

Lázok Klára, Universitatea Eötvös Loránd, Budapesta, Școala doctorală de Științe Sociale (Budapesta):

Revoluția din Ungaria din perspectiva transilvană

Azi efectele anului 1956 sunt deja cunoscute în Transilvania nu numai de către cercetători ci și de marele public. Au fost prelucrate materialele proceselor din Transilvania, au fost publicate mai multe volume cu interviuri cu cei în cauză, și au fost făcute materiale și de către Institutul 56 din Ungaria.

Prelegerea mea va reflecta în oglinda acestor povestiri și documente scrise părerea și ideile celor din Transilvania despre revoluția din Ungaria, despre participanți și organizații, precum și discrepanța între ideile lor și realitatea de acolo.

Lázok Klára, ELTE, Doctoral School on Social Sciences and Economics (Targu Mures):

The Hungarian Revolution from the Transylvanian perspective

The impacts of 1956 are now well known not only by the scientific researchers but by the public, too. The documents of the Transylvanian trials were analyzed, many books containing interviews with the those who were concerned, and the researchers of the Hungarian Institute for 56 also made a lots of materials.

My discourse will try to show through the oral histories and the written documents what the Transylvanians thought about the Hungarian revolution, the participants and the organizations existing there of course reflecting also the discrepancies between their ideas and the reality.

* * *

Ioanid Ilona, kutató (Bukarest):

A dunamenti népek és Nagy Imre modernitása

1. A kérdésfeltevések szempontja kettős:

a. Nagy Imre következetes álláspontja a határon túli magyarok, illetve a kelet-európai népek kapcsolatai terén, így Erdéllyel kapcsolatban is, főleg a beadványokban és a snagovi feljegyzéseiben érhető tetten. Tehát az ötvenes évek történelmi helyzetében és távlatáiban.

b. 2006 retrospektívájában igaza volt-e Nagy Imrének? És melyek a bizonyítékok – ha vannak –, túllépve az 1956-os társadalmi és kulturális kereteken?

2. Mi marad egy félévszázad után – mely történelmi szempontból aránylag egy rövid időtartam – Nagy Imre elvi felfogásából, ami a közép-kelet-európai népeket és azok fejlődését illeti?

Ioanid Ilona, cercetător (București):

Popoarele de lângă Dunăre și modernitatea lui Nagy Imre

Problematica este schițată din două puncte de vedere:

Nagy Imre este foarte consecvent în politica sa privind maghiarii din afara granițelor Ungariei, precum și în politica sa privind relațiile cu alte popoare din Europa de Est. Acest lucru iese în evidență din însemnările sale de la Snagov. Putem vorbi despre această atitudine în perspectivele politice și istorice ale anilor 1950.

Din perspectiva anului 2006, putem să ne întrebăm, dacă Nagy Imre a avut dreptate? Și care ar fi dovezile dincolo de oglinda socială și culturală al anului 1956?

Ce mai este valabil din concepția lui Nagy Imre, după o jumătate de secol (care nu este o perioadă așa de lungă), privind popoarele Europei Centrale și de Est?

Ioanid Iona, researcher (Bucharest):

People living next to the Danube and the modernity of Nagy Imre

The problematic is presented from two angles:

Nagy Imre was very consequent in his policy regarding the Hungarians living outside Hungary and in his policy regarding the relationships with other Eastern European people. This is evidenced by his memorials written in Snagov. We may talk about his attitude in the political and historical perspectives of the 1950's.

Regarding from the perspective of 2006, we may ask the question whether Nagy Imre was right? And which would be the proofs of his conceptions in the mirror of the cultural and social context of 1956?

What remained of Nagy Imre's conception after half a century (that is not a too long period of time) regarding the development of the people of Central and Eastern Europe?

* * *

Benkő Levente, kutató (Kolozsvár):

Szólásszabadság – falak között. Magatartásformák 1956 őszén Erdélyben

A Szovjet Kommunista Párt XX. kongresszusa után a kelet-európai népi demokraciákban egyre erősebbé és bátrabbá váltak a rendszert bíráló hangok. Magyarországon az 1956. október 23-án kirobbant forradalmat megelőzték azok a hónapokon át tartó viták, amelyeken írók, költők, újságírók, egyetemi hallgatók, munkások egyebek mellett az állampárt túlkapásait, az évek óta felhalmozódott feszültséget, a rendszer hibáit tették szóvá, az ezért felelősséggel tartozók menesztését, és az igazi népi demokraciához való visszatérést szorgalmazták. Levéltári források igazolják, hogy hasonló viták Romániában is voltak. A Román Munkáspárt Kolozs tartományi székhelyén, 1956. szeptember 29–30-án, kétnapos gyűlést tartottak kolozsvári és marosvásárhelyi magyar írókkal. A gyűlés – helyenként hiányos – jegyzőkönyvének tanúsága szerint a román állam és

pártvezetés ráérzett arra, hogy a felgyülemlett sérelmek és elégedetlenség gőzét csak úgy lehet kiengedni, ha például az írásaikkal a közvéleményt befolyásoló tollforgatókat szólni hagyja – de csak zárt gyűléseken. Kolozsváron az államosítás, illetve a kollektivizálás során tapasztalt túlkapások említése mellett a felszólalók bő teret szentelnek a nemzeti sérelmeknek és a magyar művelődési intézmények hiányának. A gyűlésen elhangzott: az írók, költők, szerkesztők tíz év óta először mondhatják el őszintén a sérelmeiket.

Benkő Levente, cercetător (Cluj-Napoca):

Libertatea de exprimare închisă între pereți. Atitudini în Transilvania anului 1956.

După al XX-lea Congres al Partidului Comunist din URSS în democrațiile populare din Europa de Est vocile criticând regimul au devenit din ce în ce mai curajoase. În Ungaria izbucnirea revoluției din octombrie 1956 a fost precedată de o serie de discuții despre exagerările regimului și partidului, despre conflictele interne. La aceste discuții au participat intelectuali, scriitori, poeți, studenți, muncitori care au solicitat demiterea din funcții a celor care au fost considerați vinovați și instaurarea regimului democratic popular. Arhivele arată că și în România au fost discuții similare. Partidul Muncitoresc din România a convocat o ședință la Sediul din Cluj (29-30 Septembrie, 1956), la care au fost invitați și scriitorii maghiari. Conform proceselor verbale (uneori incomplete) ne dăm seama că conducerea partidului și-a dat seama că este mai bine să lase scriitorii să vorbească în ședințe închise, decât ca ei să influențeze cu scrierile lor marele public. Scriitorii pe lângă enumerarea exagerărilor malefice ale colectivizării din Raionul Cluj, au vorbit și despre discriminările și nedreptățile privind minoritatea maghiară din România: lipsa instituțiilor și organizațiilor culturale. Ei au enunțat că în ultimele zece ani această ședință a fost prima ocazie de a vorbi onest despre prejudiciul suferit.

Benkő Levente, researcher (Cluj-Napoca):

Freedom of Speech amongst walls. Attitudes in Transylvania in 1956

After the XXth Congress of the Soviet Communist Party in the people's democratic republics in East Europe the voices criticizing the regime became more powerful. The Hungarian Revolution in October 1956 was preceded by months of heavy discussions about the exaggerations of the state-party and the inner conflicts, discussions in which participated

intellectuals, writers, poets, journalists, students, workers. They asked for the dismissing of those who were guilty, and the instauration of the real people's democratic regime. Some archive sources show, that there were some similar discussions in Romania, too. There was a seat at the headquarters of the Romanian Labor Party of the Region of Cluj on 29-30 September 1956, where there were invited Hungarian writers. According to the minutes of the seats (not always complete) we can see that the party realized that it would be better to let the writers talk freely at least in private seats, because they with their oeuvres might influence the public. They besides talking about the malefic exaggerations of the collectivization in the Region of Cluj, also enumerated all those affronts and disadvantages which were suffered by the Hungarian minority: the lack of Hungarian cultural institutes. We know from the minutes that the writers expressed the fact that that was the first occasion in the last 10 years to talk honestly about their affronts.

* * *

**Az EME szakosztályainak tudományos ülészaka
2006. november 25**

I. Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály

Az előadások helye: az EME központi székháza
Kolozsvár, Jókai/Napoca u. 2–4. sz.

II. Természettudományi Szakosztály

Az előadások helye: Apáczai Csere János Gimnázium
Kolozsvár, Király/I.C. Brătianu u. 26. sz.

III. Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztály

A Szakosztály megalakulásának százéves évfordulójának ünneplése
2006. november 17-én 18 órakor Marosvásárhelyt, a Kultúrpalota
Kistermében

IV. Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztály

Az előadások helye: Sapientia EMTE központi épülete
Kolozsvár, Mátyás király u. 4. sz.

V. Műszaki Tudományok Szakosztálya

Az előadások helye: Sapientia EMTE központi épülete
Kolozsvár, Mátyás király u. 4. sz. (kis előadóterem)

VI. Matematikai és Informatikai Szakosztály

Bolyai Farkas Emlékkonferencia
2006. november 25–26. Sapientia–EMTE, Csíkszereda

VII. Agrártudományi Szakosztály

Az előadások helye: Sapientia EMTE koronkai campusa,
Marosvásárhely, Segesvári út 1/C
2006. november 25-én 10 órakor

ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
RO, 400009 Kolozsvár/Cluj Jókai/Napoca u. 2-4
Postacím: 400750 OP 1-191 Tel/fax: +40-264-595176
email: titkarsag@eme.ro,
honlap: <http://www.eme.ro>

Fővédnök

VIZI E. SZILVESZTER
az MTA elnöke

Támogatók

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ILLYÉS KÖZALAPÍTVÁNY
COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
KOLOZSVÁRI VÁROSI TANÁCS